

ISSN 2227-2844

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 1 (324) БЕРЕЗЕНЬ

2019

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

№ 1 (324) березень 2019

Частина II

Засновано в лютому 1997 року
Свідоцтво про реєстрацію:
серія КВ № 14441-3412ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено до переліку
наукових фахових видань України
(педагогічні науки)
Наказ Міністерства освіти і науки України № 793 від 04.07.2014 р.

Журнал включено до переліку видань реферативної бази даних
«Україніка наукова» (угода про інформаційну співпрацю
№ 30-05 від 30.03.2005 р.)

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 9 від 29 березня 2019 року)

Виходить чотири рази на рік

Засновник і видавець –
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор –
доктор педагогічних наук, професор **Курило В. С.**
Заступник головного редактора –
доктор педагогічних наук, професор **Савченко С. В.**
Випускаючі редактори –
доктор педагогічних наук, професор **Караман О. Л.**,
доктор історичних наук, професор **Набока О. В.**,
доктор педагогічних наук, професор **Шехавцова С. О.**

Редакційна колегія серії «Педагогічні науки»:

Головний редактор –
Караман О. Л., доктор педагогічних наук, професор
Відповідальний секретар –
Юрків Я. І., кандидат педагогічних наук, доцент

Члени редакційної колегії:
доктор педагогічних наук, доцент **Бабіч В. І.**,
доктор педагогічних наук, професор **Ваховський Л. Ц.**,
доктор педагогічних наук (Республіка Польща) **Лукашевіч-Велеба Й.**,
кандидат педагогічних наук, доцент (Республіка Білорусь) **Іванчикова С. Б.**,
доктор педагогічних наук, професор **Лобода С. М.**,
доктор педагогічних наук, професор **Прошкін В. В.**,
доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.**,
доктор педагогічних наук, професор **Хриков Є. М.**

Редакційні вимоги до технічного оформлення статей

Редакція «Вісника» приймає статті обсягом 5 – 7 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, *.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, правє й лівє) – 3,8 см, верхній колонтитул – 1,25 см, нижній – 3,2 см.

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № ** (****), 2014.

Статті у «Віснику» повинні бути розміщені за рубриками. Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний).

Через рядок від УДК в лівому верхньому кутку вказуються прізвище, ім'я по-батькові автора (повністю, шрифт жирний). На наступному рядку – учений ступінь, звання, посада, місце роботи; e-mail; ORCID ID (персональний код, який необхідно отримати, заповнивши анкету за посиланням: <https://orcid.org/register>).

Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); визначення методики дослідження (сукупність методів дослідження, їх основний зміст, характеристики і показники, які вони фіксують, та одиниці вимірювання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стисло представлєні в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела в тексті оформлюються таким чином: у круглих дужках зазначається прізвище автора, та рік видання роботи (наприклад, Шумська, 2010). Якщо потрібно посплатися на декілька джерел, варто переплувати їх через крапку з комою (наприклад, Афанасьєва, 2016; Богданова & Саннікова, 2015; Моєє, 2006). Якщо використовуються цитати, статистика тощо, то слід вказати номер сторінки посилання (Афанасьєва, 2016, с. 46; Влієт, 2012, р. 24).

Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після заголовку „Список використаної літератури” (без двокрапки) у порядку цитування й оформлюються відповідно до ДСТУ 8302:2015. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Для коректного індексування публікацій наукометричними системами після «Списку використаної літератури» необхідно навести References. Посилання в References мають бути оформлені латинською; для кирилических цитувань слід транслітерувати імена авторів та назви видань; останні також слід навести в англійському перекладі в [] з зазначенням мови оригіналу в дужках, наприклад, [in Russian], [in Ukrainian]. Назви періодичних видань слід наводити відповідно до офіційного латинського написання за номером реєстрації ISSN. В елементах опису не можна замінити латинські літери на кирилическі. Цитування в References мають бути оформлені за стандартом APA.

Статтю закінчують 3 анонси обсягом 1600-1800 знаків (українською, російською та англійською мовами) із зазначенням прізвища, ім'я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3-5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора (прізвище, ім'я, по-батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу (повністю), домашня адреса; e-mail та номери телефонів (службовий, домашній, мобільний) трьома мовами (українською, російською та англійською).

НАПРЯМИ І ЗМІСТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

УДК 37.013(430):373.22

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-1(324)-2-112-122

Головко Маргарита Борисівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти та соціальної роботи, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна.
mamulyak@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-1523-3638>

Ракітянська Світлана Сергіївна,

магістрантка спеціальності 012 Дошкільна освіта, педагогічний факультет, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна.
rakytianska.ss@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7769-8310>

ДОСВІД ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДОШКІЛЬНОГО ДИТИНСТВА В СУЧАСНИХ МОНТЕССОРІ-ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Концептуальні положення щодо реформування дошкільної освіти в Україні передбачають оптимальне поєднання в освітньому процесі ідей класичної спадщини, досягнень наукової думки, сучасної національної науки та кращих зразків світової педагогіки. Тож цілком закономірно, що для вирішення проблем сьогодення дослідники звертаються до вітчизняної і зарубіжної педагогічної спадщини минулого. Усім, хто серйозно стурбований оновленням змістових, процесуальних та технологічних основ виховання дітей, починаючи з раннього віку, важливо ретельно вивчити й осмислити прогресивні ідеї минулого, які вже «проросли» в діючих системах дошкільної освіти.

Світове визнання Марії Монтесорі як вченого і педагога-практика, що інтегрувала в розробленій нею педагогічній системі дані багатьох суміжних наук, стало предметом постійного обговорення науковців і практиків дошкільного виховання впродовж усього ХХ століття. Педагогічна система М. Монтесорі довела з одного боку свою універсальність (у контексті використання дидактичних матеріалів та методик), а з другого – показала можливість принципової її адаптації до різного соціокультурного середовища.

В українській педагогіці спадщина М. Монтессорі з 30-х років ХХ століття висвітлювалася переважно за її працями попередніх років і лише в критичному аспекті відповідно до пануючої тогочасної ідеології. Відомо, що не всі етапи розвитку Монтессорі-педагогіки знайшли об'єктивне висвітлення в українській історії педагогіки. Майже сімдесят років не видавалися її праці. Аналіз історико-педагогічних робіт дозволяє констатувати, що і в наш час бракує цілісних об'єктивних досліджень, які б висвітлювали у повному обсязі педагогічну систему М. Монтессорі. Звернення російських та українських вчених до спадщини італійського педагога на початку 90-х років ХХ століття, поява у пресі відповідної інформації, публікація деяких праць – яскрава демонстрація відродження інтересу до ідеї вільного розвитку та самореалізації особистості дитини в умовах відсутності авторитарного начала з боку дорослого.

Сьогодні маємо суттєву низку досліджень, присвячених певним теоретичним та практичним аспектам системи М. Монтессорі: педагогіка Монтессорі у контексті вільного виховання як течії західноєвропейської педагогіки (М. Богуславський, Г. Корнетов, Г. Селевко, М. Плеханов), індивідуальне виховання у Монтессорі-педагогіці (І. Дичківська), математична підготовка до школи дітей з порушеннями інтелекту (Г. Брижинська), космічне виховання (К. Сумнівельний), педагогіка М. Монтессорі у системі сучасної підготовки та перепідготовки працівників дошкільної освіти (М. Якимова), особливості реалізації ідей М. Монтессорі в сучасних умовах (З. Борисова, Л. Глазунова, Л. Гребенніков, В. Горюнова, А. Ільченко, Г. Любіна, Т. Михальчук, Н. Прибильська, Р. Семернікова, Д. Сороков, М. Сорокова, О. Хілтунен та ін.). Проте, обґрунтування умов та можливостей реалізації її ідей у практиці дошкільної освіти залишаються і сьогодні актуальним. Для сучасних науковців і практиків, на наш погляд, представляє інтерес розгляд цієї системи у контексті парадигми психолого-педагогічного супроводу дитинства, яка набуває все більшої популярності (М. Бітянова, О. Казакова, Р. Овчарова, Т. Піроженко, С. Юсфін). Причиною звертання до проблеми педагогічного супроводу слугував відхід від педагогіки формування (управління) до педагогіки збагачення можливостей дитини, до забезпечення умов її саморозвитку. І саме цим вимогам відповідає педагогіка М. Монтессорі.

Мета цієї статті полягає в аналізі особливостей організації освітнього процесу в досвіді дошкільних закладів М. Монтессорі, які функціонують в Україні, у контексті парадигми педагогічного супроводу

Виклад основного матеріалу. Сьогодні не можна не рахуватися з тим, що в усьому світі зростає роль вільної, незалежної, активної особистості, що саме й підкреслювала М. Монтессорі. Людина вважається основною цінністю прогресивного суспільства, а турбота про неї – показником рівня розвитку його свідомості та відповідальності. Саме тому вихідною тезою оновлення системи дошкільної освіти є положення, за яким педагогічний процес має ґрунтуватися на психології

розвитку дитини, а точкою відліку в оновленні змісту, форм і методів виховання та навчання є ідея про цінність та сенс її буття. Утвердження пріоритетів розвитку суспільства на гуманістичних засадах зумовлює зростання ролі особистісної домінанти в освітній галузі: гуманізації життя дитини, піднесення гідності та свободи особистості, навчання гармонійного існування у довкіллі.

Пріоритетами державної політики в розвитку дошкільної освіти XXI століття є: її особистісна орієнтація; формування гуманістичних цінностей; оновлення змісту, принципів та освітніх технологій; пріоритет інтересів дитини перед усіма іншими; інноваційний характер освітньої діяльності, використання сучасних виховних та навчальних технологій; належні умови для педагогічної творчості; вдосконалення педагогічної майстерності.

Основні завдання національної системи дошкільної освіти з принципових співзвучні цілком з завданнями педагогіки М. Монтесорі: створити належні умови для реалізації дитиною природного потенціалу (фізичного, психологічного, інтелектуального, соціального); формувати механізми саморозвитку дошкільника (реалістичну самооцінку, вільне самовизначення, самоконтроль та саморегуляцію поведінки, совість як внутрішню етичну інстанцію, децентрацію як подолання егоїзму, елементарний світогляд, індивідуальний досвід, найпростіші форми життєвої перспективи); розширення свідомості дитини, сприяння її свідомому існуванню, формування активності та самостійності.

Дитинство для людини – унікальний час розвитку всіх основних психічних процесів. У цьому – його неповторність. Уся система дошкільної освіти має спрямовуватися на формування фізичних, емоційних та пізнавальних сил дитини, які становлять основу гармонійного розвитку її особистості. Адже протягом шести-семи років життя відбувається елементарне становлення і розпочинається інтенсивний розвиток активного ставлення малюка до дійсності. Тому в дитинстві на першому місці має бути проблема загального розвитку, а не конкретних знань, умінь і навичок. Саме це і є одним із загальних положень Монтесорі-педагогіки і гаслом педагогічного супроводу.

Зараз в світі налічується декілька тисяч шкіл М. Монтесорі. Перший практичний крок на шляху реалізації ідей М. Монтесорі в Росії зробила Ю. Фаусек. Двадцять років вона пропагувала метод, опублікувала більше 40 своїх книг та статей, випустила російською мовою декілька праць М. Монтесорі (Богуславский & Корнетов, 1994; Фаусек, 1996).

В Україні у той час метод М. Монтесорі пропагувала через журнал «Дошкольное воспитание» Н. Лубенець. Цікавими були судження і видатного українського педагога С. Русової, яка називала систему М. Монтесорі «дійсно новою, що заслуговує повної довіри» (Русова,

1996). Інтерес і довіра до цієї системи був недовгим, і в силу політичних причин у кінці 20-х років всі дитячі садки М. Монтессорі були закриті.

Лише на початку 90-х років педагоги України і Росії в пошуках шляхів гуманізації виховання та освіти підростаючих поколінь, створення оптимальних умов для їх росту на основі вільного розвитку та самореалізації особистості повернулись до спадщини М. Монтессорі.

Українські педагоги теж включались в цей освітній рух. У Києві у вересні 1992 року відкрилася перша в Україні школа М. Монтессорі, було прийнято до реалізації проект «Відродження гуманістичної педагогіки М. Монтессорі в Україні». Школа не лише плідно співпрацює з Американським Монтессорі-товариством (AMS), Монтессорі-товариством Італії, Принстонським центром з підготовки Монтессорі-вчителів та педагогами цього напрямку з різних країн, а й активно поширює прогресивну методику серед вітчизняних педагогів. Як результат, практично в усіх областях України відкрито Монтессорі-заклади, створено обласні Монтессорі-осередки, які ще в 1997 р. були об'єднані в громадську організацію «Всеукраїнська асоціація Монтессорі-вчителів». Гуманістичні ідеї М. Монтессорі зацікавили і пробудили думку багатьох педагогів, надихнули на науковий і творчий пошук. Нині в Україні за цією системою працюють понад 150 освітніх закладів, серед яких: державні дитячі садки, приватні школи, клуби дитячого розвитку, будинки для дітей-сиріт, медичні заклади, в яких застосовують Монтессорі-терапію (Жебровський, 1997).

Результати вивчення опублікованих у пресі методичних матеріалів, що висвітлюють досвід адаптації та застосування методу М. Монтессорі у практиці виховання та навчання дитини, свідчать про те, що українська модель школи Монтессорі адаптована до потреб менталітету, культури, звичаїв та традицій українського народу (Горюнова & Михальчук, 1997; Дичківська, 2016; Жебровський, 2014; Монтессори, 2000; Пряженцева, 2014; Тарасенко, 2014; Тихатіна, 2014; Чепіль & Дудник, 2017). Вона має певні особливості:

1. Модель спирається на тисячолітній досвід української освіти, зокрема становлення гуманістичної педагогіки, позначеної великими іменами – від В. Мономаха і Г. Сковороди до К. Ушинського, А. Макаренка і В. Сухомлинського.

2. Освітній процес здійснюється в органічній єдності з мистецтвом. Душі українця притаманний природний потяг до пісні, танцю, образотворчого мистецтва, тож освітній процес насичений діяльністю естетичного циклу. У дошкільних закладах Монтессорі є свої танцюристи, театральні гуртки, куточки живопису тощо.

3. Пріоритетним напрямом є фізичне здоров'я дітей. Розвиваючи ідеї Монтессорі, педагоги збирають цінний досвід збереження та відновлення здоров'я дітей, розробляють здоров'язбережувальні освітні технології.

4. Суспільство загалом зацікавлено у створенні ефективної сучасної системи освіти, в основі якої лежать дві складові – інформаційно-комунікаційні технології та полілінгвістичність. У закладах М. Монтесорі з 3-4 років вивчаються англійська й італійська мови; тут створюються сучасні комп'ютерні класи, де діти вже з трьох років ознайомлюються з азами інформаційних технологій, а потім з 1-го класу – вивчають комп'ютерну грамотність.

5. Гуманістична педагогіка проростала в умовах авторитарної системи освіти. У час зародження школи М. Монтесорі українська освітня практика спиралася ще в певній мірі на філософію авторитарної педагогіки, тепер більшість педагогів віддають перевагу шляхам та засобам виховання вільної особистості, активно вивчають психологію та фізіологію дитини.

Отже, у загальному вигляді Монтесорі-заклади в Україні зберігають її сутнісні ознаки. А сутність педагогічної теорії Монтесорі дуже проста – виховання має бути індивідуальним і спиратися на спостереження за дитиною. Жодного тиску, втручання, окрику чи покарання. Воля дитини має обмежуватися лише інтересами колективу. Протидіяти дозволено лише тим проявам, які можуть образити іншого чи зашкодити комусь. Дитину треба вміти зайняти. Саме для цього спеціально розроблено Монтесорі-матеріал. Але найголовніше – потрібний спеціально підготовлений учитель з певними, чітко визначеними професійними та суто людськими якостями. Додамо, що не всі дошкільні заклади чітко дотримуються концептуальних положень М. Монтесорі, вони використовують в своїй роботі лише деякі елементи Монтесорі-методу, намагаються адаптувати їх до завдань, умов і особливостей розвитку національної системи освіти.

Зупинимось детальніше на аналізі досвіду роботи у школі-Монтесорі «Світ у кишеньці» (Київ). (Використано інформаційні матеріали Інтернет-ресурсів та результати вивчення досвіду роботи вихователя цієї школи). Заклад існує вже кілька років для дітей від 3 до 6 років (у кількості 15 осіб). Оскільки було обрано за мету роботи педагогічного колективу виховання самостійної, незалежної та щасливої дитини, ідеї та досвід М. Монтесорі виявилися дуже близькими до намірів та засобів їх реалізації. І підхід до розуміння сутності дитинства, його життєвої спрямованості, і середовище, і зміст та технологію роботи з дітьми, і створення різновікової групи, і сам підхід не «прямого навчання» а супроводження дитини на етапах її розвитку педагогічний колектив побудував саме на ідеях М. Монтесорі. Тож, головним засадами, що відповідають філософії та технології педагогічного супроводу дитинства у цьому закладі є:

- розуміння процесів розвитку дитини, її прагнення до незалежності, інтелектуального зростання, розвитку мовлення та соціальних навичок;

- визнання індивідуальності кожної дитини, прийняття її такою, якою вона є;
- зосередження на потребах, здібності та обдарованості кожної окремої дитини, надання їй можливості самостійно обирати напрями, темп, ритм та спосіб діяльності;
- допомога дитині зрозуміти, що вона хоче робити і як це зробити, підтримка її самостійної діяльності з матеріалами;
- повага до дітей, ніжність, теплота, терпіння – основа спілкування з дітьми;
- створення такого середовища, де діти почувають себе комфортно та гармонійно – це «дім за межами дому»;
- насиченість та цікавість буденного життя.

Чому саме така назва «Світ у кишеньці»? Педагоги визнають, що у кожної дитини є свій світ у кишеньці (його внутрішні багатства та скарби), світ особливий та неповторний, який треба поважати й цінити, бо це відкриває для нас красу й унікальність дитинства, створює можливості для його пізнання.

Різновіковий склад групи допомагає взаємодіяти, підтримувати одне одного, знаходити компроміси й альтернативні рішення у випадку конфлікту і, звісно, дружити. У групі вихователя, чий досвід вивчався, були відсутні заздрість, агресія, конкуренція, діти вчать займати і лідерську позицію, і бути в ролі того, кого підтримують та кому допомагають. Діти оцінюються лише за власними показниками – чого я досягнув сьогодні у порівнянні зі мною вчорашнім. Старші діти краще розуміють молодших, а молодші вчать у старших, бачать, чого вони мають досягнути у майбутньому. Відзначимо й те, що і характер дитини коригується у такий спосіб, особливо це важливо для дітей агресивних, або, навпаки, боязких, сором'язливих.

Монтессорі-клас – це спеціально підготовлене розвивальне середовище з відповідними меблями та дидактичними матеріалами. Усі матеріали є привабливими для дітей, багато з них виконано у техніці «hand made», що робить наш простір унікальним та неповторним. Відповідно до системи М. Монтессорі концепція розвивального середовища має шість основних аспектів, які враховуються у нашій роботі: свобода та її обмеження; структура та порядок; природність і реальність; краса й атмосфера; матеріали Монтессорі; правила, що визначають суспільне життя мікроколективу.

У відповідності до вимог Монтессорі, середовище має певні зони. Перша – практична, де діти вчать працювати з водою, застіпати гудзики, чистити взуття, прати та складати одяг. Тут розміщено й матеріали для проведення хімічних та фізичних дослідів. Тут також малюки миють посуд, доглядають за квітами.

Зона сенсорного розвитку, як і математична, укомплектовані класичними Монтессорі-матеріалами для розвитку сенсорних умінь та навичок дитини.

Далі розміщено матеріали для розвитку грамоти, велика рухлива українська абетка.

Зона космічного виховання містить глобус, карту світу, мікроскоп, макети ландшафтів, матеріали для вивчення космосу та природи.

Також у класі є бібліотека, де багато книжок, можна посидіти, відпочити та почитати.

Зона англійської мови розміщена у сусідній кімнаті: книжки, абетка, дошка, допоміжні матеріали.

Організація простору проведена з урахуванням особливостей та інтересів дітей, які відвідують нашу школу.

Змістовий компонент супроводжувальної технології базується на вільному виборі діяльності у розвивальному Монтессорі-середовищі для дітей 3-6 років і включає до себе такі її види: грамота, розвиток мовлення, математика, космічне виховання, англійська мова, елементарне музикування за системою К. Орфа, сенсорика, живопис і творчість, пісочна анімація, айкідо, гімнастика і танці, LEGO – зона, догляд за грядками та вирощування рослин, прогулянки. Традиційні види діяльності доповнено новими, сучасними, зберігаючи дух та принципи роботи, зв'язали з місцевим та народним компонентом. В останній час, наприклад, вихователь з дітьми відвідали Київський музей науки і техніки, приватну ферму, живий музей «Хутір Савки», здійснили прогулянку до лісу на «Свято шишки» тощо.

До освітньої програми також входять і факультативи: музика за системою К.Орфа, навчання гри на скрипці, шахи для дітей (за бажанням батьків), FIT ART – елементи йоги, гімнастики та пілатесу для дітей (для матерів).

Кожний день дитини будується за принципом – насичене та цікаве життя. Малюки постійно переключаються з одного виду діяльності на інший, інтелектуальна робота чергується зі спортивним навантаженням та творчістю, іграми, читанням прогулянками. Наприклад, з 8-ої ранку – вільна діяльність за вибором дитини, потім традиційне «коло», з 9-ої – робота у Монтессорі-середовищі. О 10-й – сніданок, потім – вільна діяльність. О 10.30-й до 11.30 – заняття (інтелектуальні, творчі, музичні). Година відводиться на прогулянку. Потім обід і до 15.00 – відпочинок. Опісля вільна робота, підготовка до вечері. Далі – вільна діяльність, заняття за вибором (спортивні, творчі).

Педагогічний супровід у його технологічному аспекті здійснюється за допомогою таких принципів, які поділяє і за якими працює кожний вихователь:

1. Надаємо певну свободу, поважаємо самомотивацію та вибір. Надаючи дитині свободу вибору, завжди поважаємо цей вибір, якщо не згодні з ним. При цьому пам'ятаємо, що будь-яка свобода має свої обмеження. Необхідність постає тоді, коли свобода однієї людини порушує свободу іншої.

2. Спрямуємо, але не диктуємо. Радимо, як вчинити, проте вибір має залишатися за дитиною чи батьками.

3. Спостерігаємо, слухаємо і готуємося відповідати. Маємо уважно поспостерігати за поведінкою, потім вислухати, якщо треба, і вже після цього, зробивши певні висновки, поради, спрямувати, запропонувати.

4. Навчаємо, не виправляючи. Процес навчання будуємо не на проголошенні правил, викритті й виправленні помилок, а на показі позитивного прикладу. Не вживаємо частку «не» – це негативно налаштовує дитину.

5. Дозволяємо діяти самостійно. Надаємо дитині усі можливості впоратися без допомоги дорослого.

На підставі аналізу відповідних матеріалів у контексті педагогічного супроводу у Монтесорі-школі «Світ у кишеньці» і оцінюючи результати роботи педагога, чий досвід вивчався, доходимо висновку, що до основних позитивних змін, пов'язаних з особистісним становленням дошкільника, можна віднести такі: розвинені форми образного сприйняття світу, почуттєвої сфери, сформовані сенсорні еталони, соціальні уміння та навички; віра у власні можливості, вміння допомагати собі у скрутних ситуаціях, покладання на себе, сприяння своєму розвитку, уникати дії шкідливих чинників; схильність до експериментування, дослідництва, самостійних відкриттів; виявлення таких якостей особистості, як самостійність, незалежність, працелюбність, людяність, спостережливість, розсудливість, справедливість, самовладання, відповідальність, креативність; довіра до дорослих, здатність розраховувати на їхній захист та підтримку, відкритість контактам.

Як показав аналіз досвіду роботи Монтесорі-школи, практична педагогіка М. Монтесорі заснована на методі індивідуального спостереження за дитиною, врахуванні сенситивних періодів її розвитку і полягає у створенні для неї розвивального підготовленого середовища, яке має живити її індивідуальний розвиток, задовольняти її потреби і розкривати її можливості. Важливим компонентом такого середовища є різноманітний дидактичний матеріал, який є засобом впорядкування набутого досвіду і пізнання світу, педагогічно доцільна методика його використання і супровід з боку педагога. Педагог у дошкільному закладі забезпечує супровід дитинства у процесі спільного проживання у його просторі, де створено всі умови для фізичного, соціального, художньо-естетичного та духовного розвитку кожної дитини.

Зазначимо, що шкіл Монтесорі багато. Матеріали достатньо стандартні. Технології розроблені. Коли у людини є щось своє, крім технології, – багатий внутрішній світ, – то він починає активно себе проявляти і розквітати. Технологія дає професійну впевненість, і якщо до неї починаєш додавати те, що накопичено твоїм власним досвідом, можна очікувати ефективних результатів. Продуктивне практичне використання Монтесорі-педагогіки має здійснюватися за таких умов,

коли ця система буде запроваджуватися без перекручень її філософської основи та дидактичної бази; у соціумі та педагогічному і батьківському товаристві з'явиться зацікавлений замовник на гуманістичні альтернативні освітні практики; силами педагогічної спільноти будуть здійснюватися підтримка у нормативно-правовому напрямку, підготовка компетентних фахівців і відповідний науково-педагогічний супровід.

Перспективами подальшого дослідження вважаємо проведення аналізу освітнього процесу у системі «дошкільний заклад – школа», що працює на принципах Монтесорі-педагогіки, і пов'язаних з цим питань адаптації до навчання і відповідного педагогічного супроводу після відвідування дошкільного закладу Монтесорі.

Список використаної літератури

1. Богуславский М. В., Сороков Д. Г. Юлия Фаусек: 30 лет по методу М. Монтеessori. Москва, 1994. 136 с. **2. Фаусек Ю. И.** Метод М. Монтеessori в России. *Дошкольное воспитание*. 1996. № 7. С. 18–24. **3. Русова С.** Дошкільне виховання. *Вибрані педагогічні твори*. Київ: Освіта, 1996. С. 34–184. **4. Жебровський Б.** Найсучасніша класика. *Дошкільне виховання*. 2014. № 8. С. 2–5. **5. Горюнова В.**, Михальчук Т. Перша в Україні. *Дошкільне виховання*. 1997. № 11. С. 10–11. **6. Дичківська І. М.** Педагогіка М. Монтеessori: виклики сучасності. Рівне: Волинські обереги. 2016. 384 с. **7. Жебровський Б.** Українська модель сучасної школи Монтеessori. *Вісник Асоціації Монтеessori-вчителів в Україні*. Київ. 1997. Вип. 1. С. 3–7. **8. Монтеessori М.** Помогите мне то сделать самому. Москва: Издательский дом «Карапуз», 2000. 272 с. **9. Пряженцева Т.** Монтеessori-заклад: досвід організації діяльності. *Дошкільне виховання*. 2014. № 8. С. 23–25. **10. Тарасенко Г.** Екологія дитинства: полілог науково-педагогічних підходів. *Дошкільне виховання*. 2014. № 5. С. 3–4. **11. Тихатіна Т.** Успіх у взаємодії. *Дошкільне виховання*. 2014. № 8. С. 32–33. **12. Чепіль М. М., Дудник Н. З.** Педагогіка Марії Монтеessori. Київ: Видавничий дім «Слово», 2017. 272 с.

References

1. Bohuslavskiy, M. V. & Sorokov, D. H. (1994). Yulyia Fausek: 30 let po metodu M. Montessori [Julia Fausek: 30 years according to the method of M. Montessori]. Moskva. [in Russian]. **2. Fausek, Yu.** (1996). Metod M. Montessori v Rossyy [Method M. Montessori in Russia]. *Doshkolnoe vospytanye*. 7. 18–24. [in Russian]. **3. Rusova, S.F.** Doshkilne vykhovannia. *Vybrani pedahohichni tvory*. (pp. 34-184). Kyiv: Osvita [in Ukrainian]. **4. Zhebrovskiy, B.** (2014). Naisuchasnisha klasyka [The most modern classic]. *Doshkilne vykhovannia*. 8. 2–5 [in Ukrainian]. **5. Horiunova, V. & Mykhalchuk, T.** (1997). Persha v Ukraini [The first in Ukraine]. *Doshkilne vykhovannia*. 11. 10–11 [in Ukrainian]. **6. Dychkivska, I.M.** (2016). Pedahohika M.Montessori: vyklyky suchasnosti [Pedagogy M. Montessori:

Challenges of Modernity.]. Rivne: Volynski oberehy [in Ukrainian].

7. Zhebrovskiy, B. (1997). Ukrainska model suchasnoi shkoly Montessori [Ukrainian model of modern Montessori school]. *Visnyk Asotsiatsii Montessori-vchyteliv v Ukraini*. 1. 3–7 [in Ukrainian].

8. Montessory, M. (2000). Pomohy mne to sdelat samomu [Help me do it myself]. Moskva: Yzdatelskyi dom «Karapuz» [in Russian].

9. Priazhentseva, T. (2014). Montessori-zaklad: dosvid orhanizatsii diialnosti [Montessori institution: experience in organizing activities]. *Doshkilne vykhovannia*. 8. 23–25 [in Ukrainian].

10. Tarasenko, H. (2014). Ekolohiia dytynstva: poliloh naukovo-pedahohichnykh pidkhodiv [Ecology of childhood: a polygon of scientific and pedagogical approaches]. *Doshkilne vykhovannia*. 5. 3-4 [in Ukrainian].

11. Tykhatina, T. (2014). Uspikh u vzaiemodii [Success in interaction]. *Doshkilne vykhovannia*. 8. 32–33 [in Ukrainian].

12. Chepil, M.M. & Dudnyk, N. Z. (2017). Pedahohika Marii Montessori [Pedagogy of Maria Montessori]. Kyiv: Vydavnychiy dim «Slovo» [in Ukrainian].

Головко М. Б., Ракітянська С. С. Досвід педагогічного супроводу дошкільного дитинства в сучасних Монтессорі-закладах України

У статті розкрито особливості організації освітнього процесу в досвіді дошкільних закладів М. Монтессорі, що функціонують в Україні. Ця проблема обговорюється у парадигмі педагогічного супроводу дошкільного дитинства. Схарактеризовано основні риси застосування методу М. Монтессорі у практиці виховання та навчання дитини на вітчизняному ґрунті. Виокремлено сутнісні характеристики педагогічної системи М. Монтессорі, що становлять базові засади в організації роботи цих альтернативних закладів. Розкрито змістовий та технологічний аспекти педагогічного супроводу в дошкільному закладі, чий досвід було обрано для вивчення. Представлено результати аналізу принципів організації життєдіяльності дітей у Монтессорі-групі. Розкрито особливості організації розвивального середовища, педагогічної позиції вихователя, специфіка його взаємодії з дитиною в контексті педагогічного супроводу.

Ключові слова: дошкільне дитинство, Монтессорі-педагогіка, розвивальне середовище, позиція вихователя, педагогічний супровід.

Головко М. Б., Ракитянская С. С. Опыт педагогического сопровождения дошкольного детства в современных М. Монтессори-школах Украины

В статье раскрыты особенности организации образовательного процесса в опыте дошкольных учреждений М. Монтессори, которые функционируют в Украине. Данная проблема обсуждается в парадигме педагогического сопровождения дошкольного детства. Охарактеризованы основные черты использования метода М. Монтессори в практике воспитания и обучения детей в отечественных

условиях. Обозначены существенные характеристики педагогической системы М. Монтессори, которые являются базовой основой организации работы данных альтернативных учреждений. Раскрыты содержательный и технологический аспекты педагогического сопровождения в дошкольном учреждении, чей опыт изучался. Представлены принципы организации жизнедеятельности детей в Монтессори-группе. Раскрыты особенности построения развивающей среды, педагогической позиции воспитателя, специфика его взаимодействия с ребенком в контексте педагогического сопровождения.

Ключевые слова: дошкольное детство, Монтессори-педагогика, развивающая среда, позиция воспитателя, педагогическое сопровождение.

Golovko M., Rakityanskaya S. Experience of Pedagogical Support of Preschool Childhood in Modern M. Montessori Schools of Ukraine

The article describes the features of the organization of the educational process in the experience of M. Montessori preschool institutions which exist in Ukraine. This problem is discussed in the paradigm of pedagogical support of preschool childhood. The main features of using the method of M. Montessori in the practice of upbringing and training children in native conditions are characterized. Montessori institutions in Ukraine retain their essential features. The essential characteristics of the M. Montessori pedagogical system, which are the basic basis for the organization of the work of these alternative institutions, are indicated. The substantive and technological aspects of pedagogical support in a preschool institution, whose experience has been studied, are disclosed. There are introduced the results of the analysis of the principles and characteristics of the organization of activity of children in preschool Montessori. The essence of the idea of freedom in this educational system as its main strategic basis is characterized. There are substantiated the peculiarities of organization of educational environment, position of the teacher, the specificity of the interaction with the child in the context of educational support. The experience of the Montessori school has convincingly shown that the implementation of the ideas of the Italian teacher gives a positive result. Positive changes concern all spheres of the child's personality - physical, social, mental. The necessary conditions for the use of Montessori pedagogy in our educational space are formulated.

Key words: preschool childhood, Montessori-pedagogy, developing environment, the position of a teacher, educational support.

Стаття надійшла до редакції 07.02.2019 р.

Прийнято до друку 29.03.2019 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.